

10^η Ενότητα: Η τέχνη κατά την αρχαϊκή εποχή

Κώστας Μπακάλης
history-logotexnia.blogspot.com

α. Βασικές καινοτομίες

Ανεγείρονται λίθινοι ναοί (οι πρώτοι μνημειακοί ναοί της ελληνικής αρχαιότητας).

Δημιουργούνται λίθινα αγάλματα σε φυσικό και υπερφυσικό μέγεθος.

Αξιοσημείωτη επίδραση ανατολικής και Αιγυπτιακής τέχνης.

β. Οι ναοί

Ο ελληνικός ναός χτίζεται τώρα
από πέτρα και συχνά από
μάρμαρο.

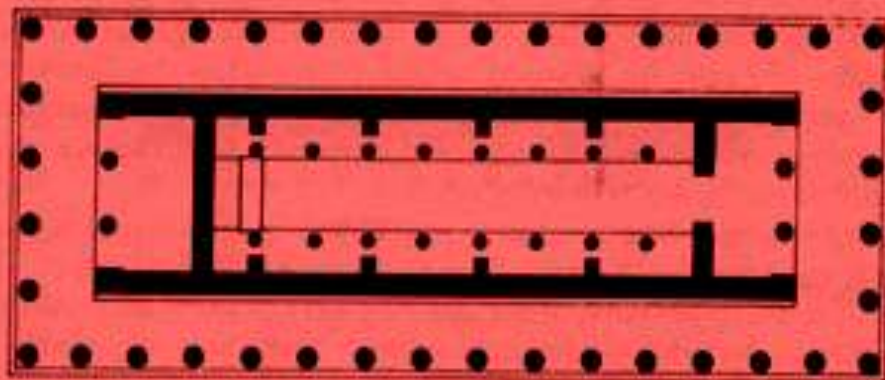

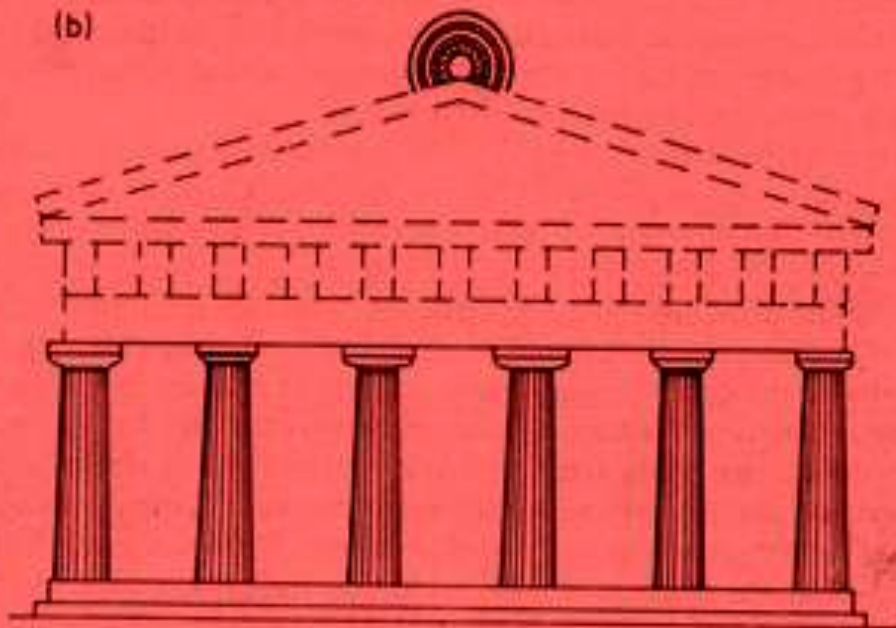
◀ Οι ναοί της Αρχαίας Ελλάδας θα επηρεάσουν την αρχιτεκτονική όλου του κόσμου ως τις μέρες μας.
Λευκός Οίκος- Ράιχσταγ

(a)

(b)

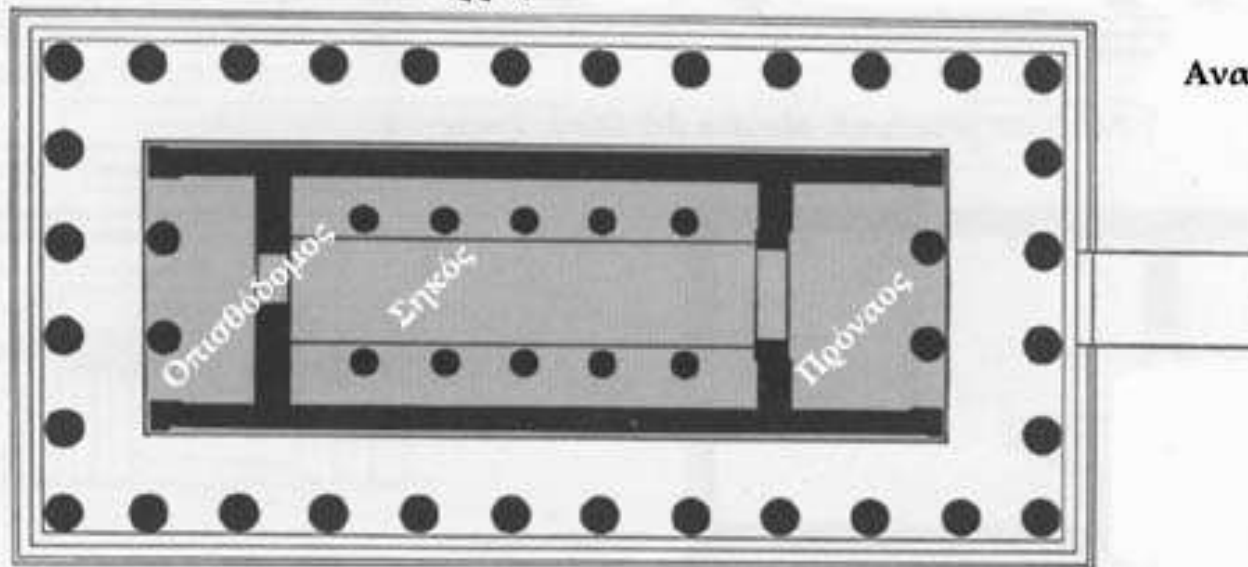
Τμήματα του ναού

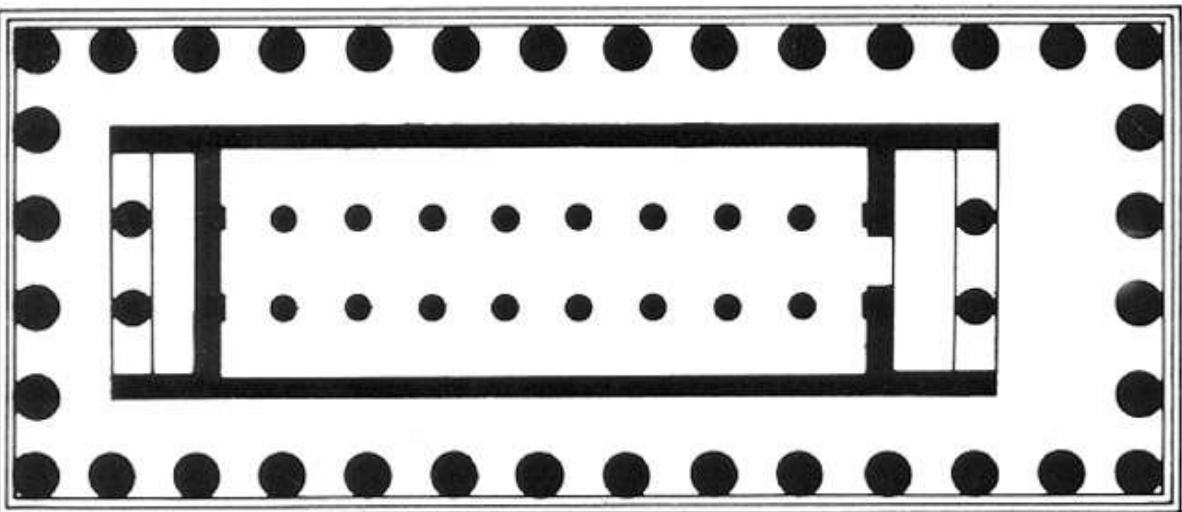
- Βασικά:
 - **Πρόναος** (ανοικτός προθάλαμος).
 - **Σηκός** (κυρίως ναός).
- Συμπληρωματικά:
 - **Οπισθόδομος** (ανοιχτό δωμάτιο πίσω).
 - **Πτερό** (κιονοστοιχία γύρω από το κτίριο).

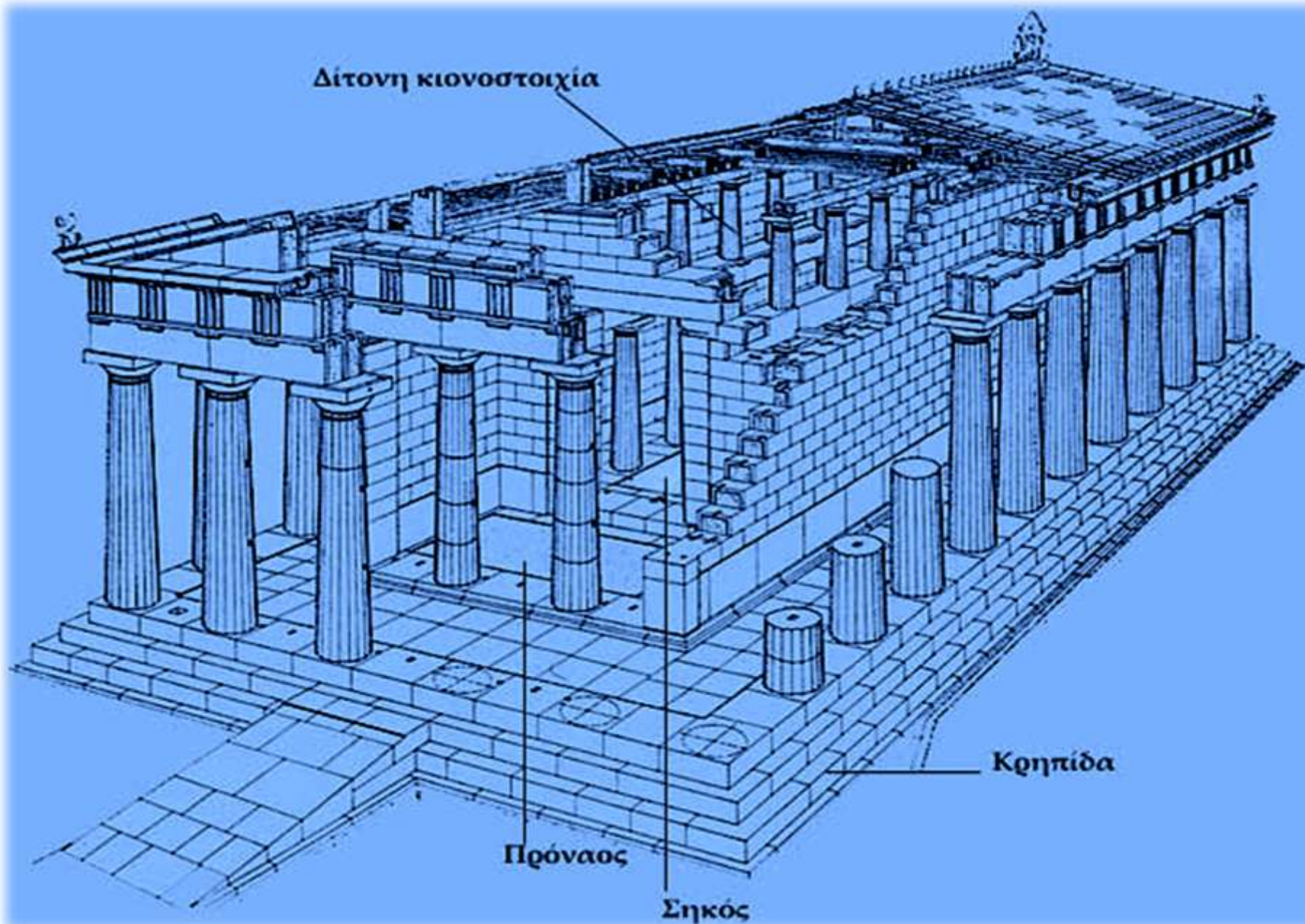
0 5 10 m

Βορράς

Ανατολή

Αρχιτεκτονικοί Ρυθμοί

- **Δωρικός**

- κίονες πιο κοντοί
- βαρείς
- αυστηροί
- Πελοπόννησος (κυρίως).

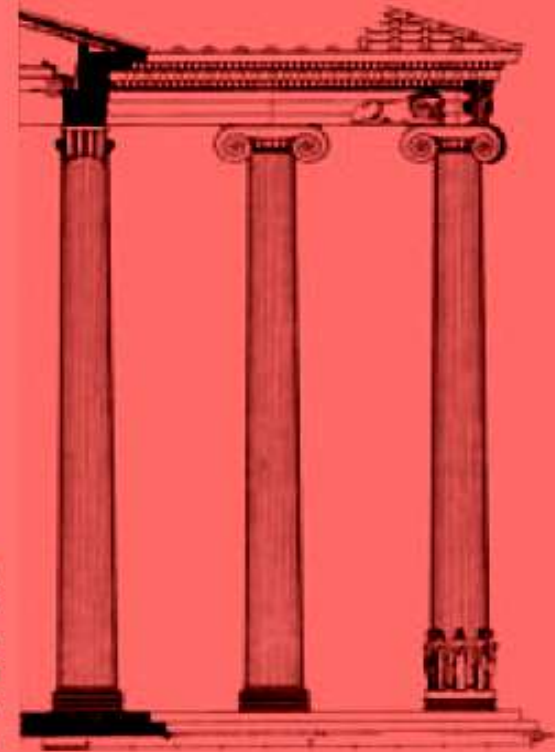
- **Ιωνικός**

- κίονες ψηλότεροι
- κομψότεροι
- πλούσια διακόσμηση με έλικες στο κιονόκρανο
- Νησιά Αιγαίου, Μ. Ασία (κυρίως).

Αναπαράσταση ναού
δωρικού ρυθμού.
Ο ναός της
Αρτέμιδος-Γοργούς
στην Κέρκυρα
(580 π.Χ.).

Αναπαράσταση
μέρους του ιωνικού
αρχαϊκού ναού του
Απόλλωνα στα
Δίδυμα της Μιλήτου
(6ος αιώνας π.Χ.).

Αρχιτεκτονική

Αέτωμα

Μετόπη

Τρίγλυφο

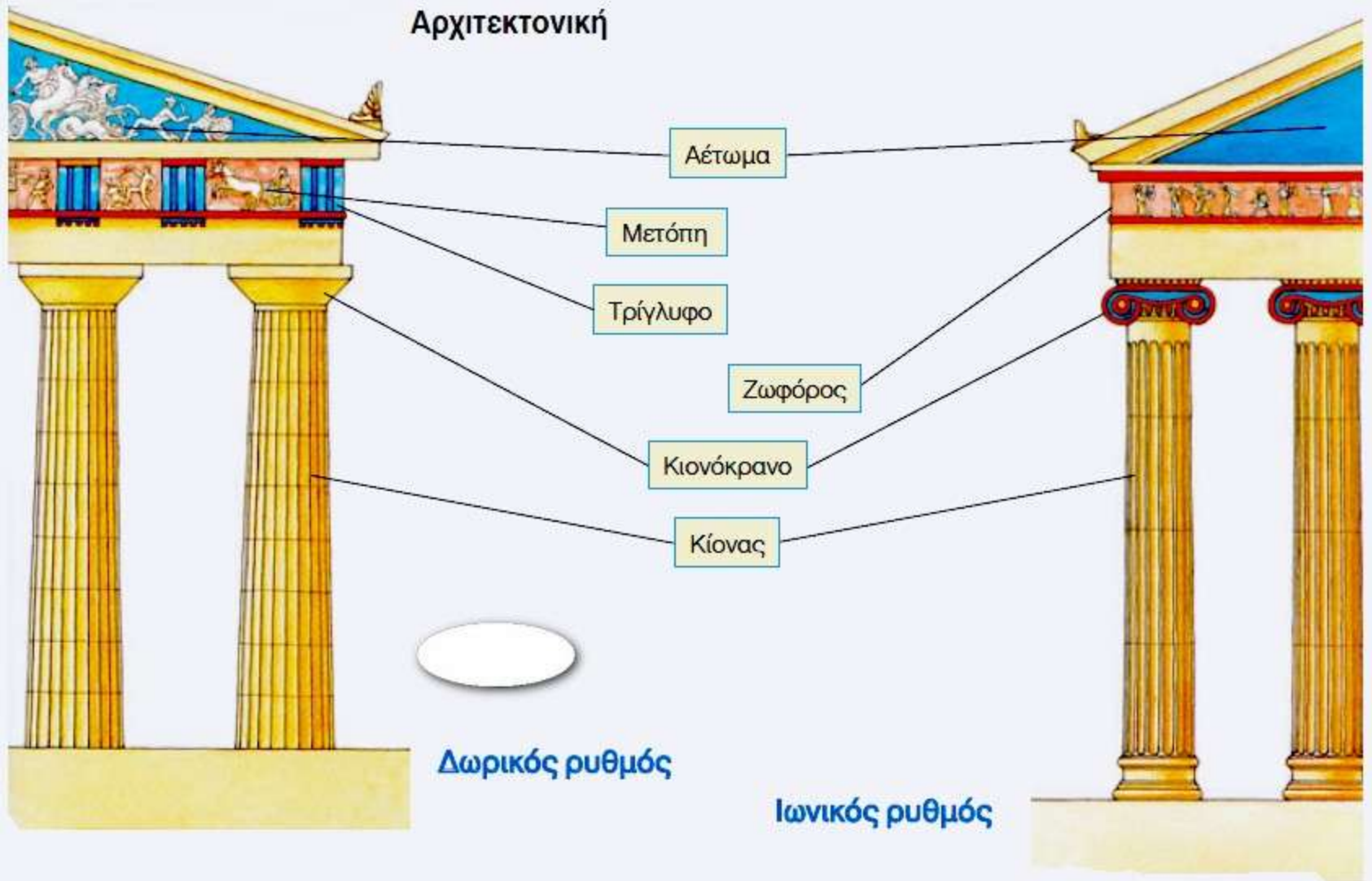
Ζωφόρος

Κιονόκρανο

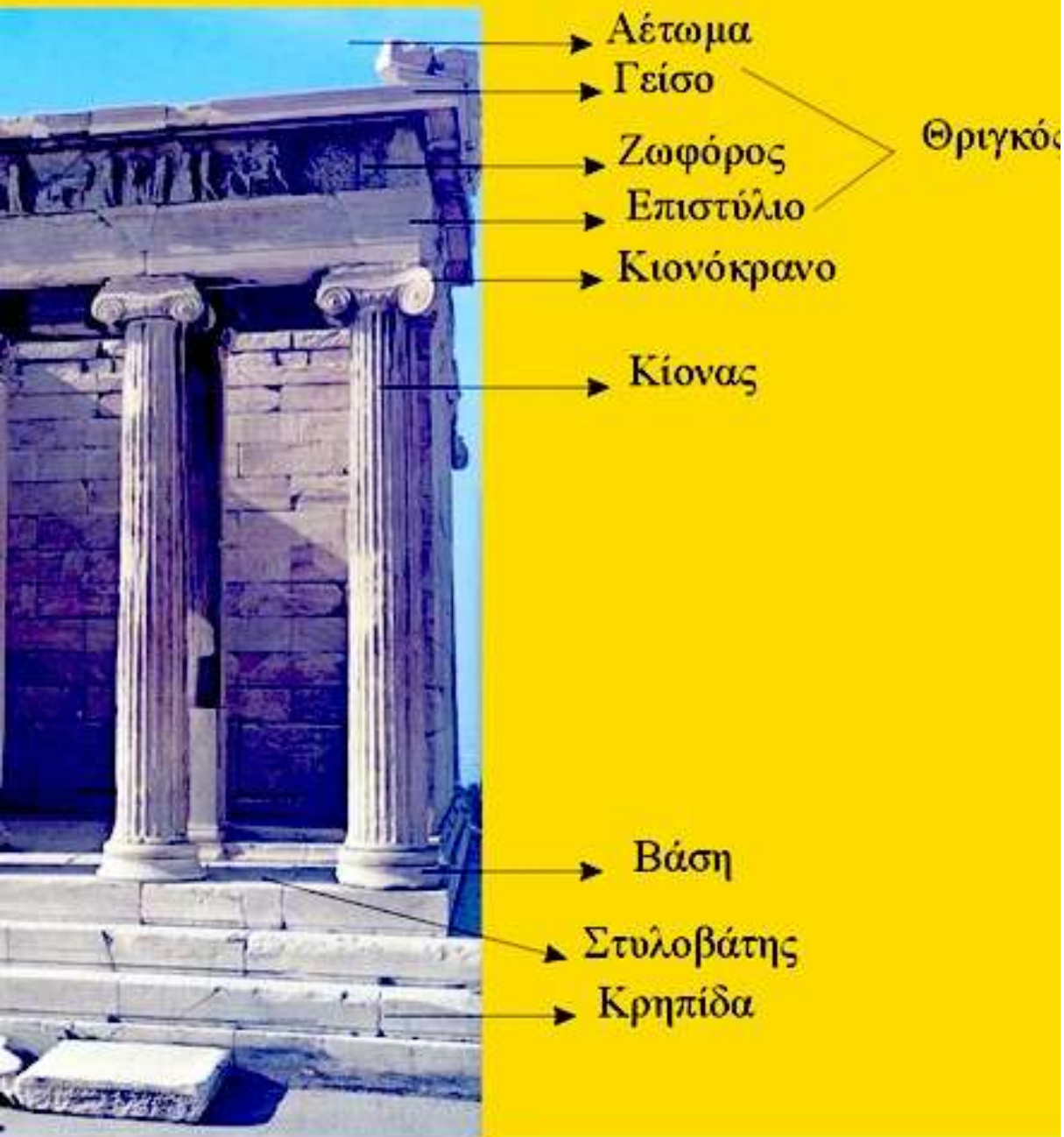
Κίονας

Δωρικός ρυθμός

Ιωνικός ρυθμός

Ανωδομή ναού ιωνικού ρυθμού

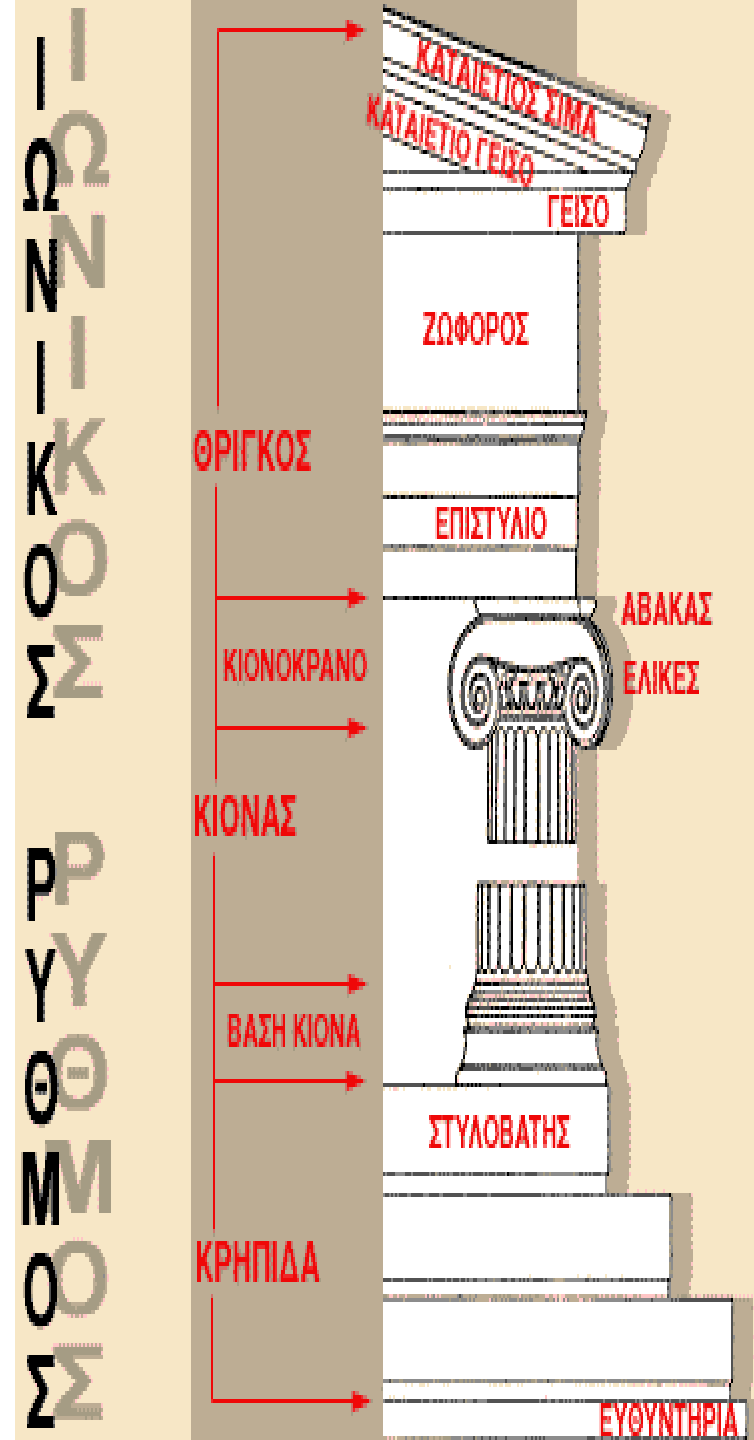
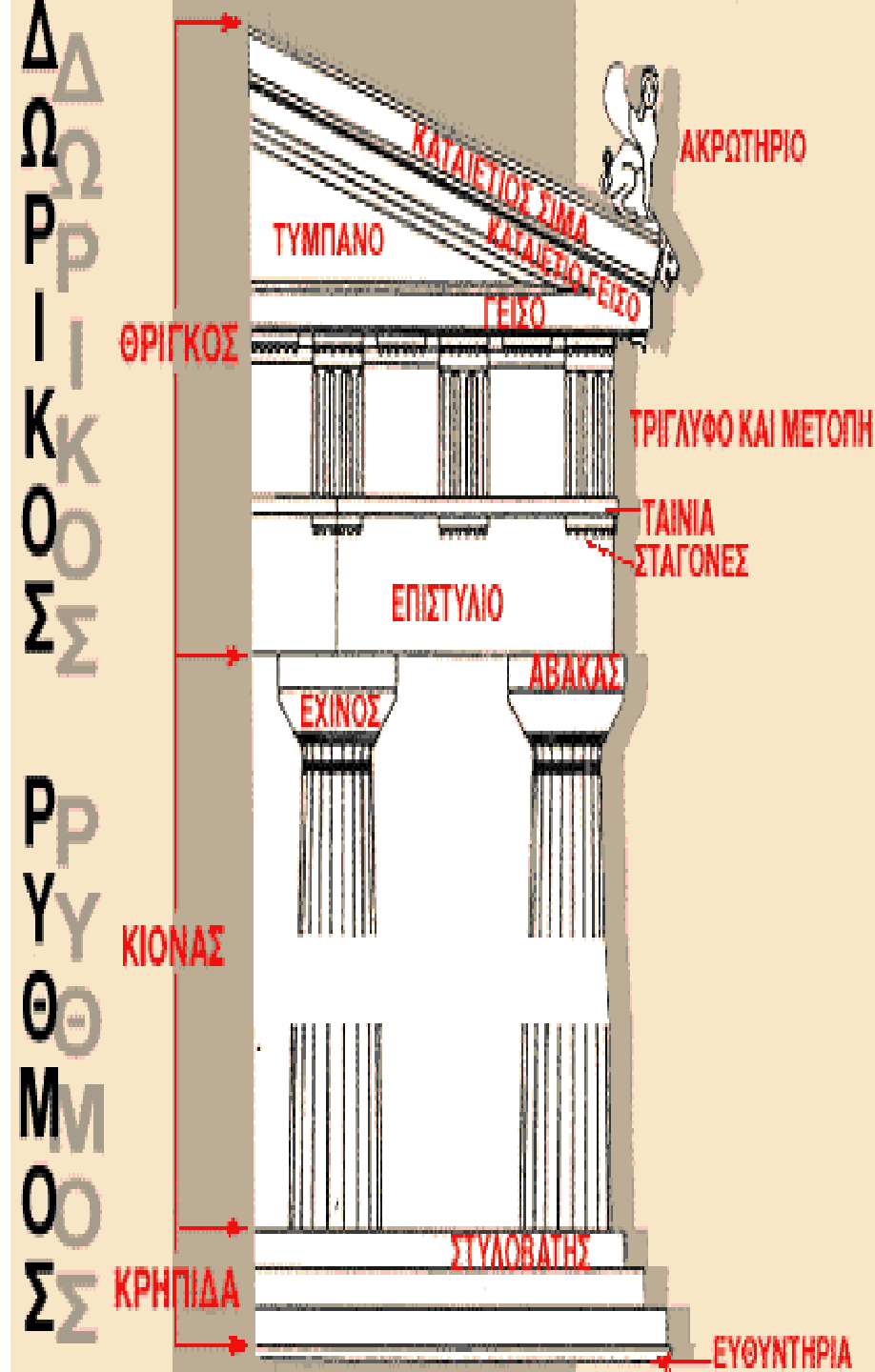
◀ <http://users.sch.gr/ipap/Elinikos%20Politismos/arx.arxait.ionikos.htm>

Ανώδομή ναού δωρικού ρυθμού.

- ▶ Αέτωμα
- ▶ Γείσο
- ▶ Τρίγλυφο
- ▶ Μετόπη
- ▶ Επιστύλιο
- ▶ Κιονόκρανο
- ▶ Κίονας
- ▶ Κρηπίδα

◀ <http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/arx.arxit.htm>

Ν. Ἡρας στο Σελινούντα -ναός Ε

Ν. Ποσειδώννα (Ποσειδωνία)

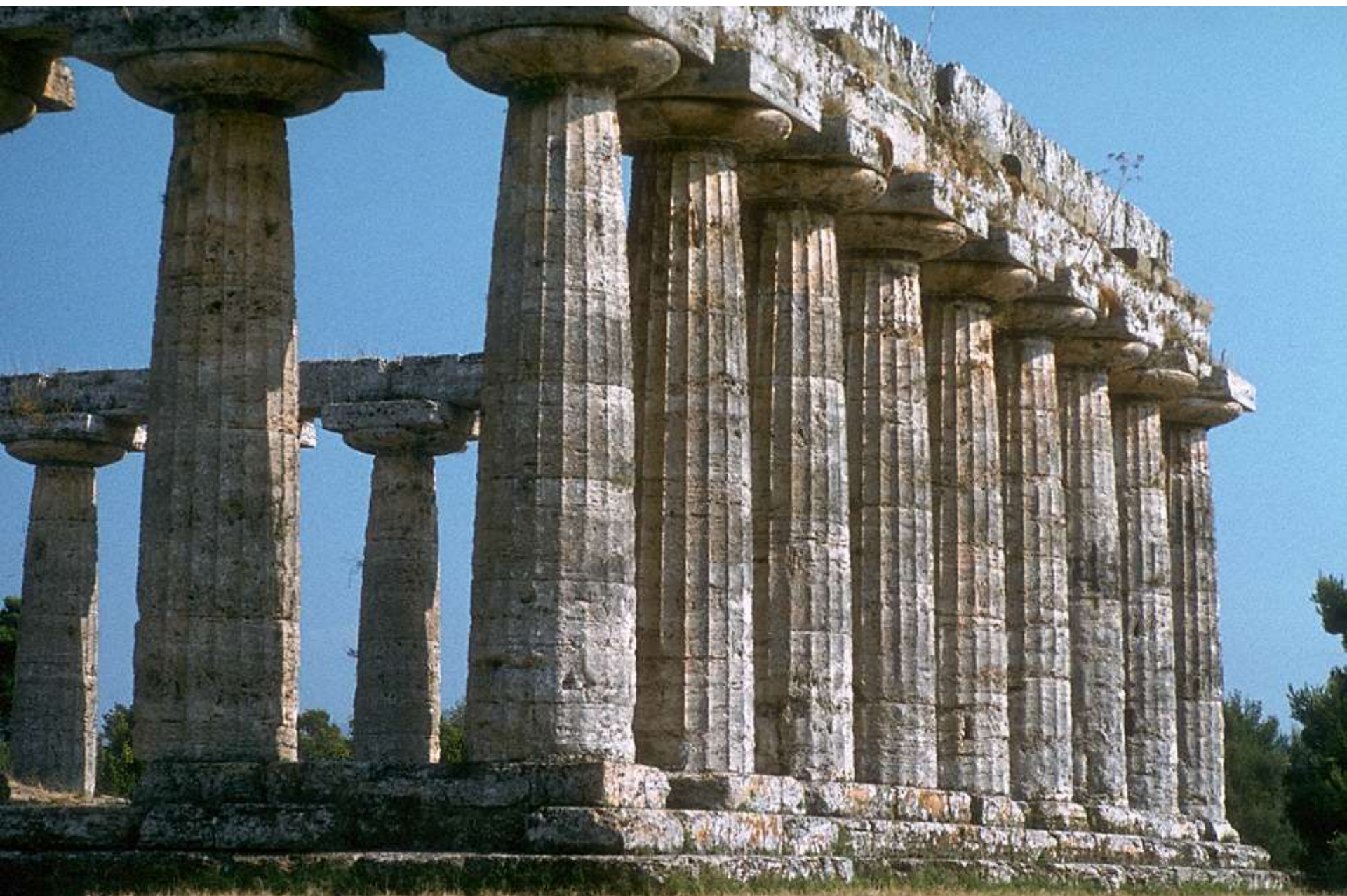
▲ Στενή συγγένεια με ναό Δία στην Ολυμπία.
Λιτά τεκτονικά στοιχεία, με πυκνή διάταξη και ισχυρή ένταση

2^{ος} Ν. Ἡρας (Ποσειδωνία) γύρω στο 450 π.Χ

Ν. Ἡρας στην Ποσειδωνία

▲ Ναός της Ομόνοιας στον **Ακράγαντα** της Σικελίας

▲ Ναός του **Απόλλωνα** στην Κόρινθο

Ναός της Αφαίας

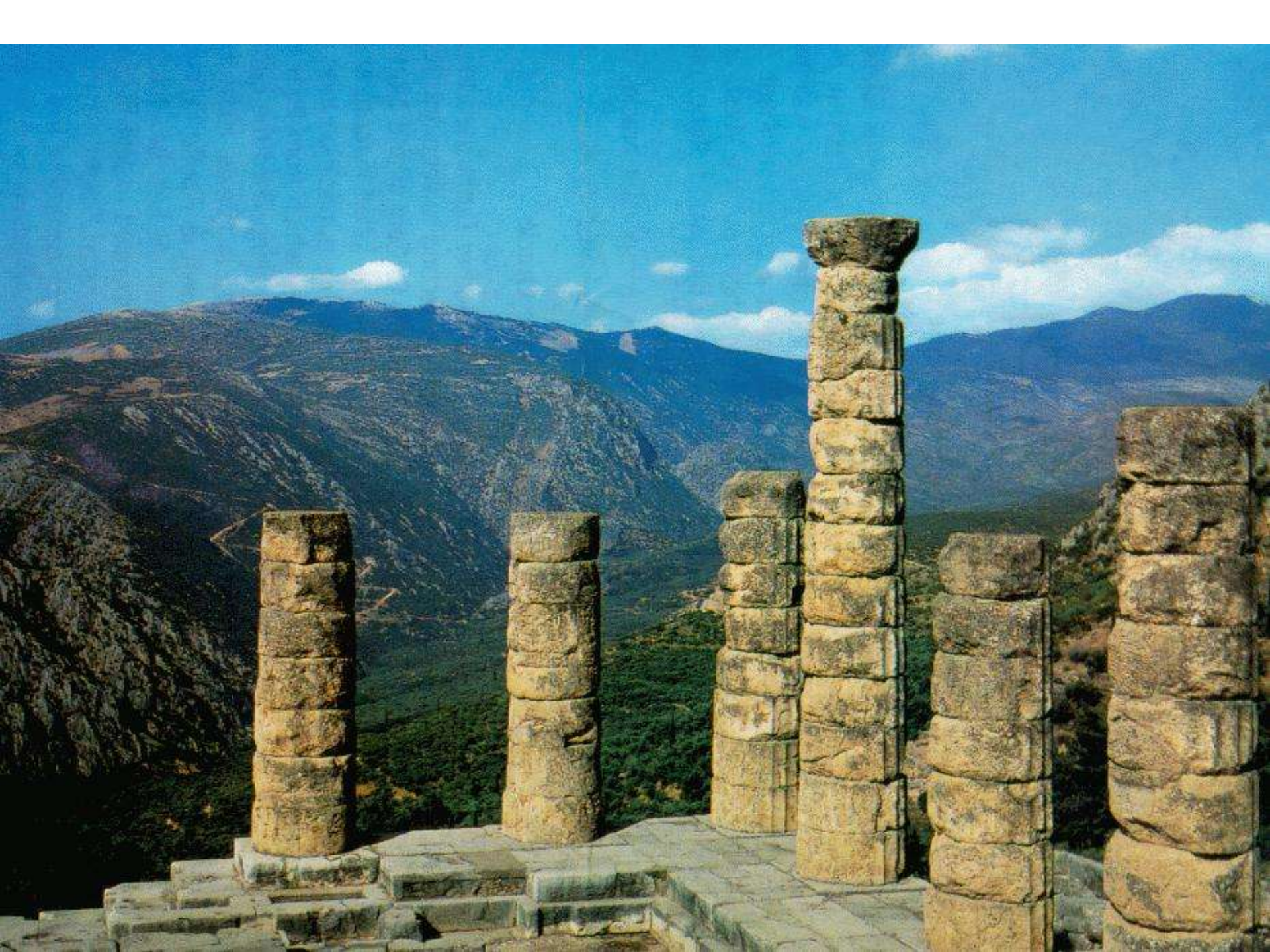
Πρόκειται για ναό της αρχαϊκής εποχής, αφιερωμένο στην Αφαία Αθηνά. Βρίσκεται στην Αίγινα και χτίστηκε περί το 500/490 π.Χ. Θεωρείται από τα καλύτερα δείγματα της αρχαϊκής αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Είναι δωρικού ρυθμού, με αναλογία κιόνων 6 επί 12. Εκτός από τρεις, στη βόρεια πλευρά, που αποτελούνται από σπονδύλους, όλοι οι κίονες είναι μονόλιθοι. Ολόκληρος ο ναός ήταν κατασκευασμένος από πωρόλιθο, εκτός από τα γλυπτά των αετωμάτων, τα ακροκέραμα και τα ακρωτήρια που ήταν από μάρμαρο.. Τα γλυπτά των αετωμάτων ήταν κατασκευασμένα από πάριο μάρμαρο με παραστάσεις από τα κατορθώματα των Αιγινητών στους δύο τρωικούς πολέμους.

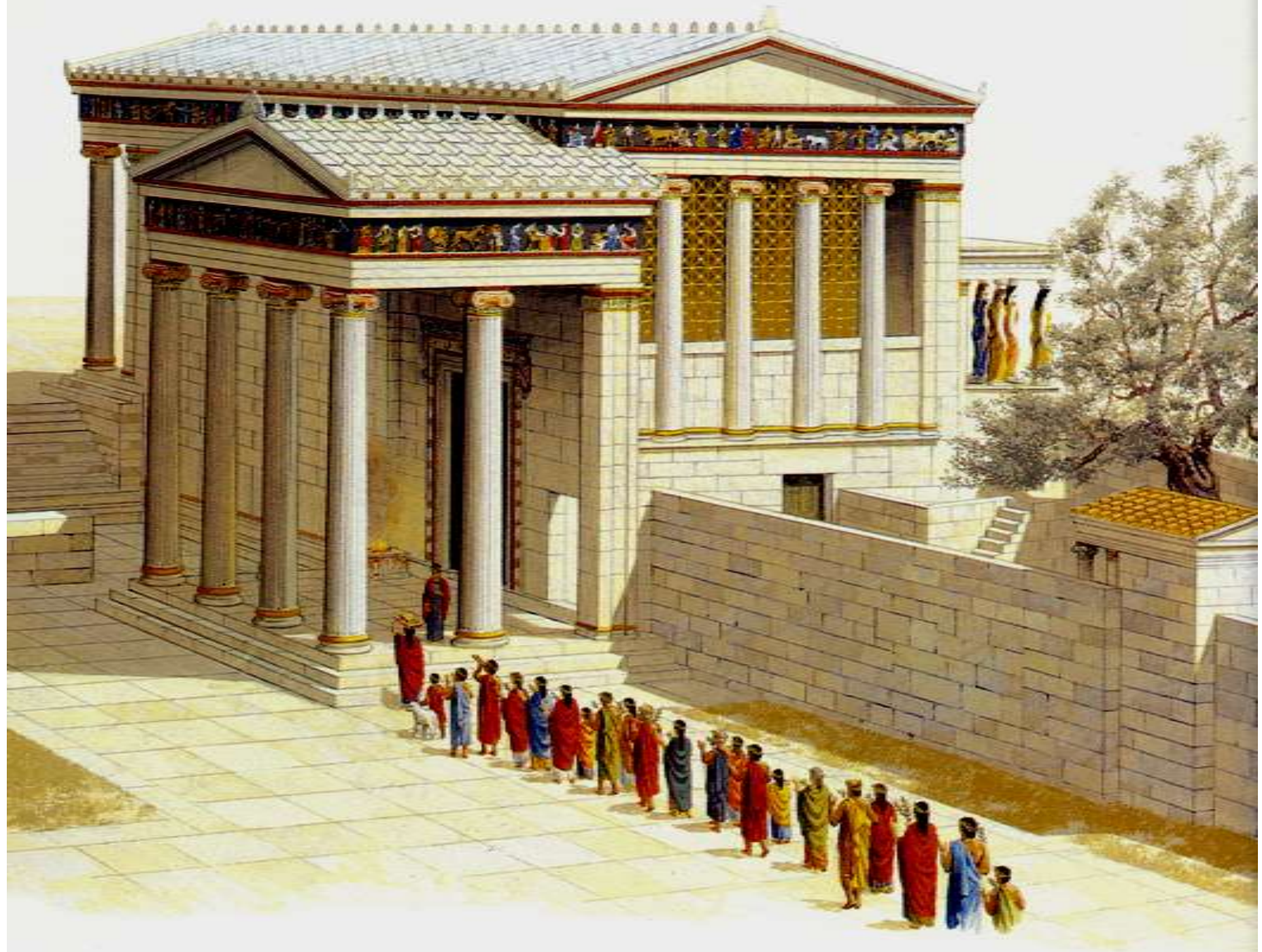

▲ «Θησείο», ναός του **Ηφαίστου** στην Αθήνα

γ. Αγάλματα

Άγαλμα της κόρης
Φρασίκλειας
(550-540 π.Χ.).

Στη βάση του
αγάλματος
διαβάζουμε:
«Μνήμη της
Φρασίκλειας. Θα κα-
λούμαι για πάντα κό-
ρη, αφού οι θεοί αντί
για γάμο μου όρισαν
αυτό το όνομα.
Με έφτιαξε ο
Αριστίων
ο Πάριος».

- Στη δημιουργία αγαλμάτων συμβάλλουν:
- Τα **εμπορικά ταξίδια** στην **Αίγυπτο**, από όπου αντλήθηκαν ιδέες.
- Η **αφθονία μαρμάρου** στη **Νάξο**.
- Η **συγκέντρωση πλούτου**, για την κάλυψη της μεγάλης δαπάνης.

◀ <http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/AR/Frasikleia.htm>

Η χρωματική ανσπαράσταση
είναι της Δρ Αικατερίνης
Καρακάση, Αρχαιολόγου,
δημοσιευμένης στο
περιοδικό Αρχαιολογία.

- Οι ανθρώπινες μορφές είναι τυποποιημένες και ακίνητες.
- Βασικοί τύποι αγαλμάτων είναι οι εξής:
- **Κούροι** (νεαροί άνδρες): ορθοί, γυμνοί, καλογυμνασμένοι, με πλούσια κόμη.
- **Κόρες**: ορθές, κομψά ντυμένες, καλοχτενισμένες, με πολλά κοσμήματα.
- Άρχοντες και αξιοσέβαστες γυναίκες: **καθιστοί**.
- **Συμποσιαστές**: ξαπλωμένοι σε ανάκλιντρα.

Κούρος από
νεκροταφείο της
Αναβύσσου
(530 π.Χ.).
Η επιγραφή στη
βάση του
αγάλματος λέει:
«Στάσου και κλάψε
μπρος στο μνήμα του
νεκρού Κροίσου που
θανάτωσε ο
βίαιος Άρης καθώς
πολεμούσε στην πρώ-
τη γραμμή».

◀ Κλέοβις και Βίτων, 615-590 π.Χ., ύψος 1,97 μ. Κύριος τύπος των πρώιμων αρχαϊκών γλυπτών είναι εκείνο του ιστάμενου νέου (Κούρου) που ακολουθεί αρχικά τις δαιδαλικές συμβάσεις αναπαράστασης της κεφαλής. Το σώμα αποδίδεται γυμνό, σε αυστηρά μετωπική στάση, με το αριστερό πόδι λίγο πιο εμπρός από το δεξί, τους βραχίονες κοντά στα πλευρά, κάποτε λυγισμένους στο ύψος των αγκώνων. Η όλη στάση τονίζει τη σταθερότητα του ανθρώπινου σώματος.

[Υπουργείο Πολιτισμού: Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών](http://www2.elyko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx)

<http://www2.elyko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx>

ο κούρος είναι ο ιδανικός καλογυμνασμένος νέος που με την ανδρεία του υπερασπίζεται την πατρίδα. Η προβολή του αθλητικού σώματος ως υπέρτατης αρετής είναι πολύ πιθανόν ο λόγος της γυμνότητας των κούρων. Η κόρη, όπως εμφανίζεται σε επίσημες δημόσιες κοινωνικές εκδηλώσεις, ντυμένη με «τα καλὰ της» και στολισμένη με τα καλύτερα κοσμήματά της, είναι το πρότυπο της γυναικείας ομορφιάς, κομψότητας

► Κούρος, από μάρμαρο της
Νάξου, ύψος 1,93 μ., 590-580
π.Χ. [Μητροπολιτικό Μουσείο της
Νέας Υόρκης](http://www2.e-yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcar
ch1.aspx) [http://www2.e-
yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcar
ch1.aspx](http://www2.e-yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcar
ch1.aspx)

◀ "Ο Μοσχοφόρος".

Αρχαϊκό άγαλμα ανδρός με γένεια και ένθετα μάτια που κρατά στους ώμους μοσχαράκι. Σύμφωνα με την επιγραφή της βάσης το ανέθεσε ο Ρόμβος. 570 π.Χ.

[Υπουργείο Πολιτισμού: Μουσείο Ακροπόλεως](http://www2.elyiko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx)

<http://www2.elyiko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx>

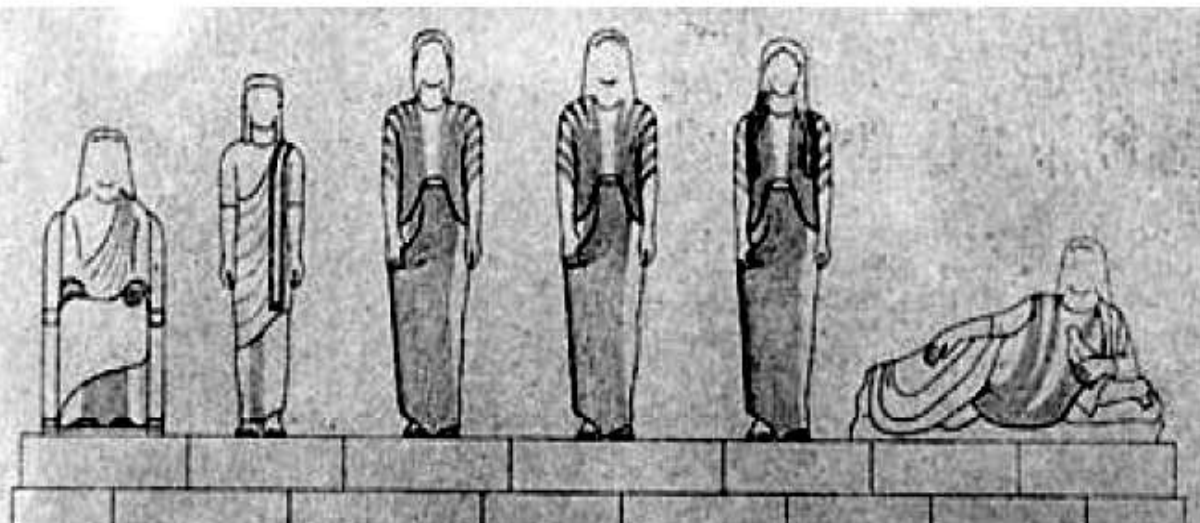

ΓΚΑΝΔΡΒΗΜΑΞΘΕΚΕΜΒΚΕΧΟΓΟΠΠΟΧΕΛΡΒΙΘΟΡΒΔΕΙΝΟ
 ΒΤΕΓΛΑΝΤΕΛΟΧΕΛΡΒΙΘΟΡΒΔΕΙΝΟ
 ΦΘΕΛΑΠΟΡΒΛΟΧΟΛΗ

Νικάνδρῃ μ' ἀνεῖκεν ἡ<ε>κηβολοῖ εὐχαιρῇ, φορῇ Δεινο-
 -δικῇ το Νηαῖο, εἰσοχος ἀληθῶν, Δεινομενεος δε κασιγνῆτη,
 ἔκρασσο δ' αλοχος ν<υν>

Αναπαράσταση των
αγαλμάτων μιας οι-
κογένειας από τη Σά-
μο: ο συμποσιαστής
πατέρας σε ανάκλι-
ντρο δεξιά, η μητέρα
καθιστή αριστερά,
και ανάμεσά τους τα
παιδιά τους, ο γιός
(ντυμένος κούρος)
και οι τρεις κόρες.
Έργο του Γενέλεω.
(Σάμος και
Βερολίνο)

◀ Η πώρινη «κυρία της Auxerre», 640-630 π.Χ., 650-600 π.Χ., ύψος 0,65 μ. Προέρχεται μάλλον από την Κρήτη. Έχει τα κύρια χαρακτηριστικά του «δαιδαλικού», όπως ονομάστηκε, στιλ, του οποίου τα πρώτα χάλκινα δείγματα βρέθηκαν στην Κρήτη. Τα τυπικά δαιδαλικά χαρακτηριστικά είναι το τριγωνικό πρόσωπο με τα οριζόντια μάτια, το στρογγυλό σαγόνι και το επίπεδο κρανίο, τα μακριά μαλλιά, χτενισμένα σε κατακόρυφους βοστρύχους που χωρίζονται σε οριζόντιες σειρές ή οριζόντιους κυματισμούς.
[Μουσείο Λούβρου, Παρίσι](http://www2.e-yliko.gr/htmls/Fyyll/Istoria/fiiconcarch1.aspx)
<http://www2.e-yliko.gr/htmls/Fyyll/Istoria/fiiconcarch1.aspx>

◀
Κόρη, Μουσείο
Ακροπόλεως
Επιχρωματισμό
ς: Doug Stern
Φωτογραφία:
περιοδικό
National
Geographic, τεύ
χος
Φεβρουάριος
2000

◀ Η «Πεπλοφόρος», γύρω στα 540-530 π.Χ.
Η Κόρη φορεί πέπλο πάνω από τον χιτώνα, του
οποίου διακρίνονται τα μανίκια και η άκρη της
φούστας. Η στεφάνη και οι πόρπες στους ώμους
ήταν χάλκινες.

[Υπουργείο Πολιτισμού: Μουσείο Ακροπόλεως](http://www2.e-yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx)

[http://www2.e-](http://www2.e-yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx)

[yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx](http://www2.e-yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx)

◀ «Η Κόρη με τα αμυγδαλωτά μάτια». Γύρω στα 500 π.Χ. Η πιο γοητευτική Κόρη που υπάρχει στην αθηναϊκή Ακρόπολη. Η νεανική γυναικεία χάρη έχει αποδοθεί με μεγάλη εκφραστική δύναμη. Η ανεπαίσθητη καμπύλη των πτυχών του ιματίου, οι λεπταίσθητοι πλόκαμοι των μαλλιών κι το έξοχο μοίρασμα της κόμης επάνω από το μέτωπο, τα εύχυμα χείλη και τα αινιγματικά μάτια συνθέτουν ένα απaráμιλλο σύνολο, που θα λαμποκοπούσε και με τη χρωματική του αρμονία.

[Υπουργείο Πολιτισμού: Μουσείο Ακροπόλεως](http://www2.elysio.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarc h1.aspx)

<http://www2.elysio.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarc h1.aspx>

► Η «Κόρη του Ευθυδίκου», γύρω στα
490 π.Χ.

Αντίθετα από τις προηγούμενες Κόρες με

το αρχαϊκό

μειδίαμα η Κόρη αυτή είναι
δύσθυμη. Το πλάσιμο του προσώπου
είναι πιο αυστηρό και η σάρκα πιο μεστή.

Όλα μαρτυρούν μια νέα στάση απέναντι
στη ζωή και στην τέχνη, που ετοιμάζει τις
δημιουργίες του αυστηρού ρυθμού.

Φωτογραφία: Τα Ελληνικά
Μουσεία, Εκδοτική Αθηνών

[http://www2.e-
yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx](http://www2.e-yliko.gr/htmls/Fyyl/Istoria/fiiconcarch1.aspx)

Οι θεϊκές μορφές ➡

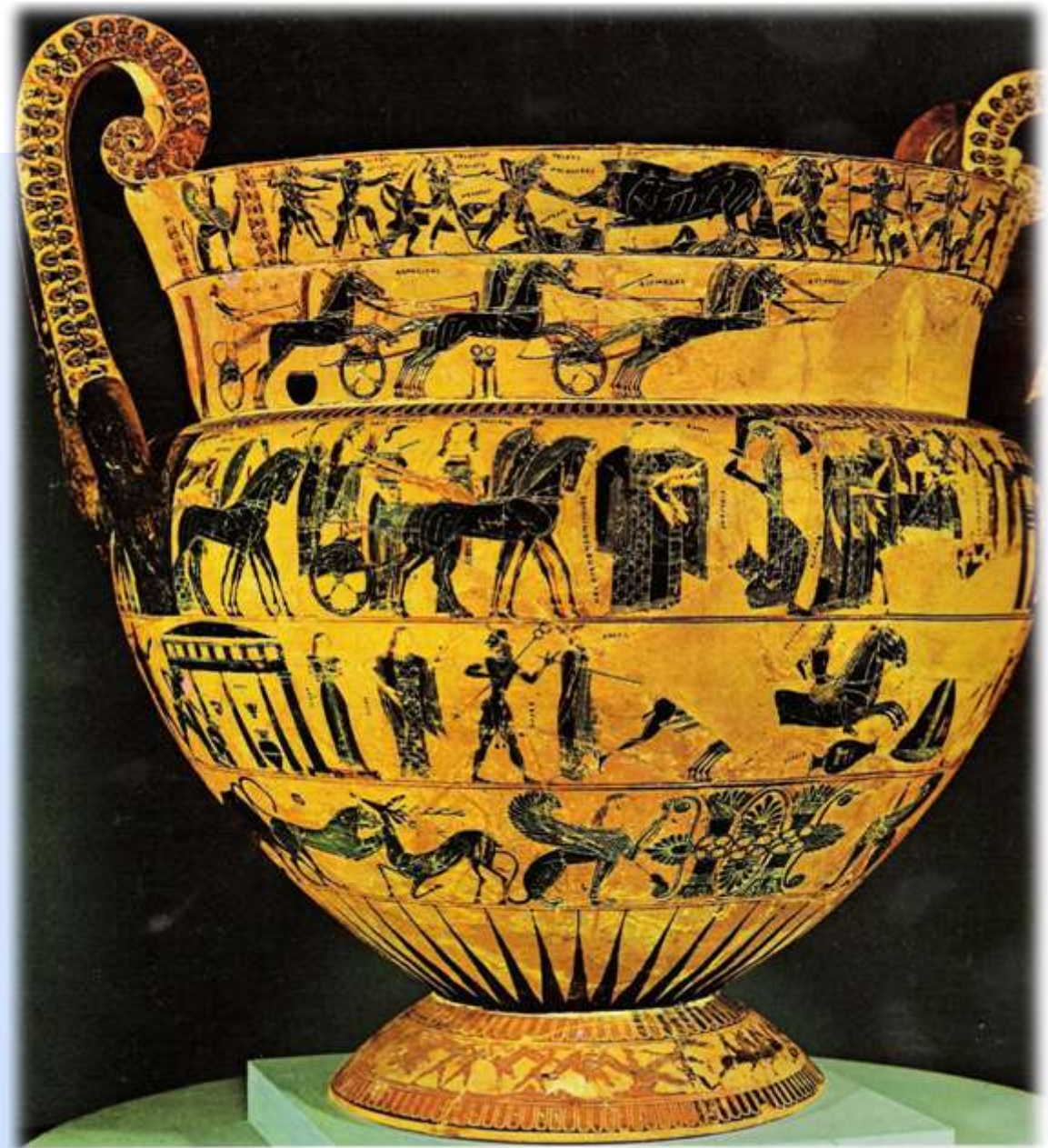

- Προβάλλουν το **αριστερό πόδι** και, αναλόγως, **λυγίζουν** τα **χέρια**.
- Οι **νεότεροι** παριστάνονται όπως οι **γυμνοί κούροι** και οι κόρες.
- Οι **ώριμοι** παριστάνονται όπως οι **ντυμένοι** κούροι.
- Κρατούν το χαρακτηριστικό **σύμβολο** της θεϊκής τους δύναμης.
- Οι **επιτύμβιες στήλες** (επιτάφιας πλάκες) είναι επίσης σημαντικά έργα τέχνης.

δ. κεραμική

Διακόσμηση:

- **Φυτική**
- **Εικονιστική** (από τη θρησκευτική και καθημερινή ζωή και τη μυθολογία).

Στην αγγειογραφία θα πρέπει να τονιστεί η συμβολή των εικονιστικών παραστάσεων ως ιστορικής πηγής για τον δημόσιο και ιδιωτικό βίο των αρχαίων. Χάρη σε αυτές η κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα αποκτά σάρκα και οστά, γίνεται ορατή και σχεδόν απτή. Και στην αρχαϊκή αγγειογραφία πάντως σπανίζουν τα θέματα από την καθημερινή ζωή. Αντίθετα κυριαρχούν εικόνες από το δωδεκάθεο, τον μύθο και το ηρωικό παρελθόν.

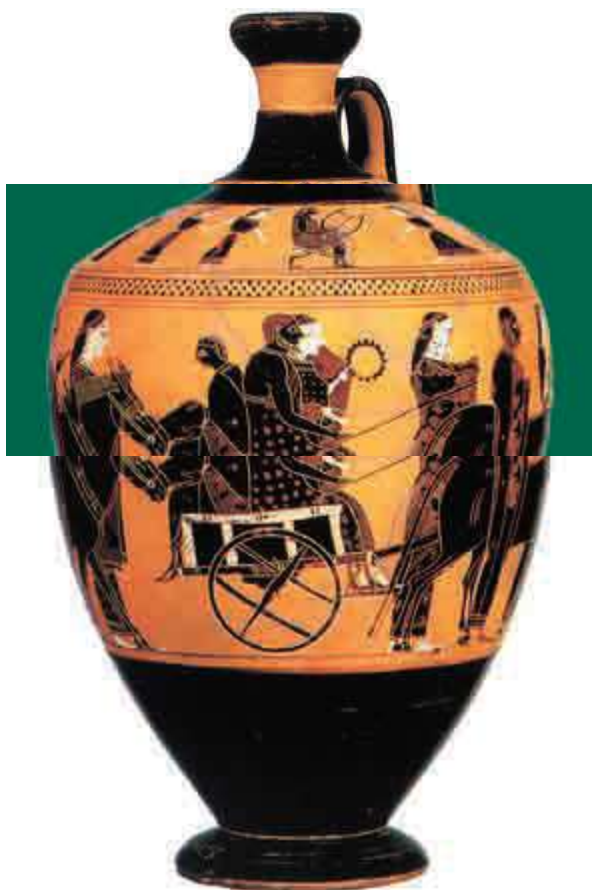

Τεχνική

- **Μελανόμορφη**

(μαύρες μορφές πάνω στην κοκκινωπή επιφάνεια των αγγείων).

◀ *Μελανόμορφη λήκυθος με παράσταση
γαμήλιας πομπής, 550 π.Χ.
Νέα Υόρκη (ΗΠΑ),
Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης.*

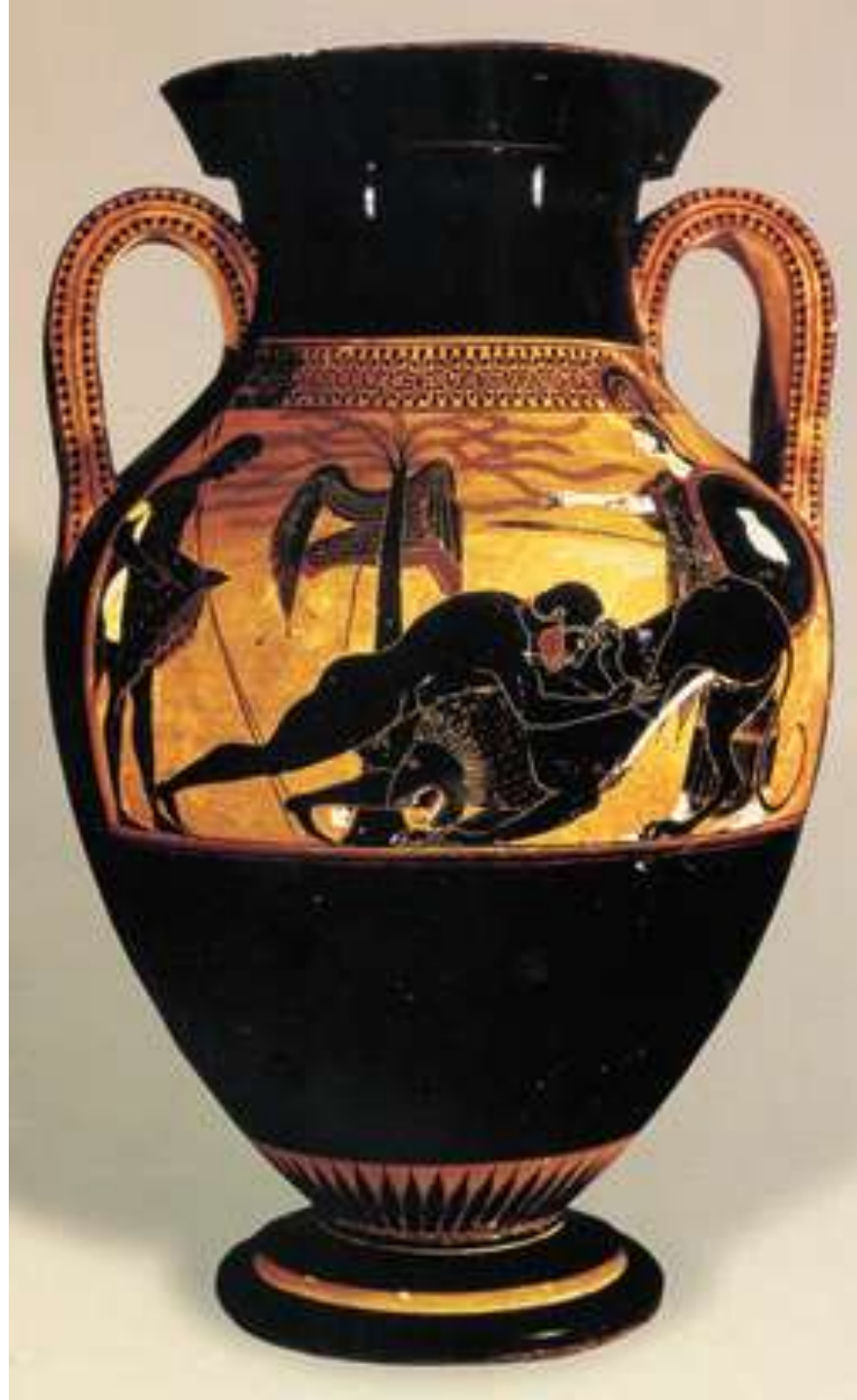

◀ *Μελανόμορφη υδρία με γυναίκες που παίρνουν νερό από κρήνη (ίσως από την Εννεάκρουνο), 530 π.Χ. περίπου. Λονδίνο (Μεγάλη Βρετανία), Βρετανικό Μουσείο.*

Υδρία

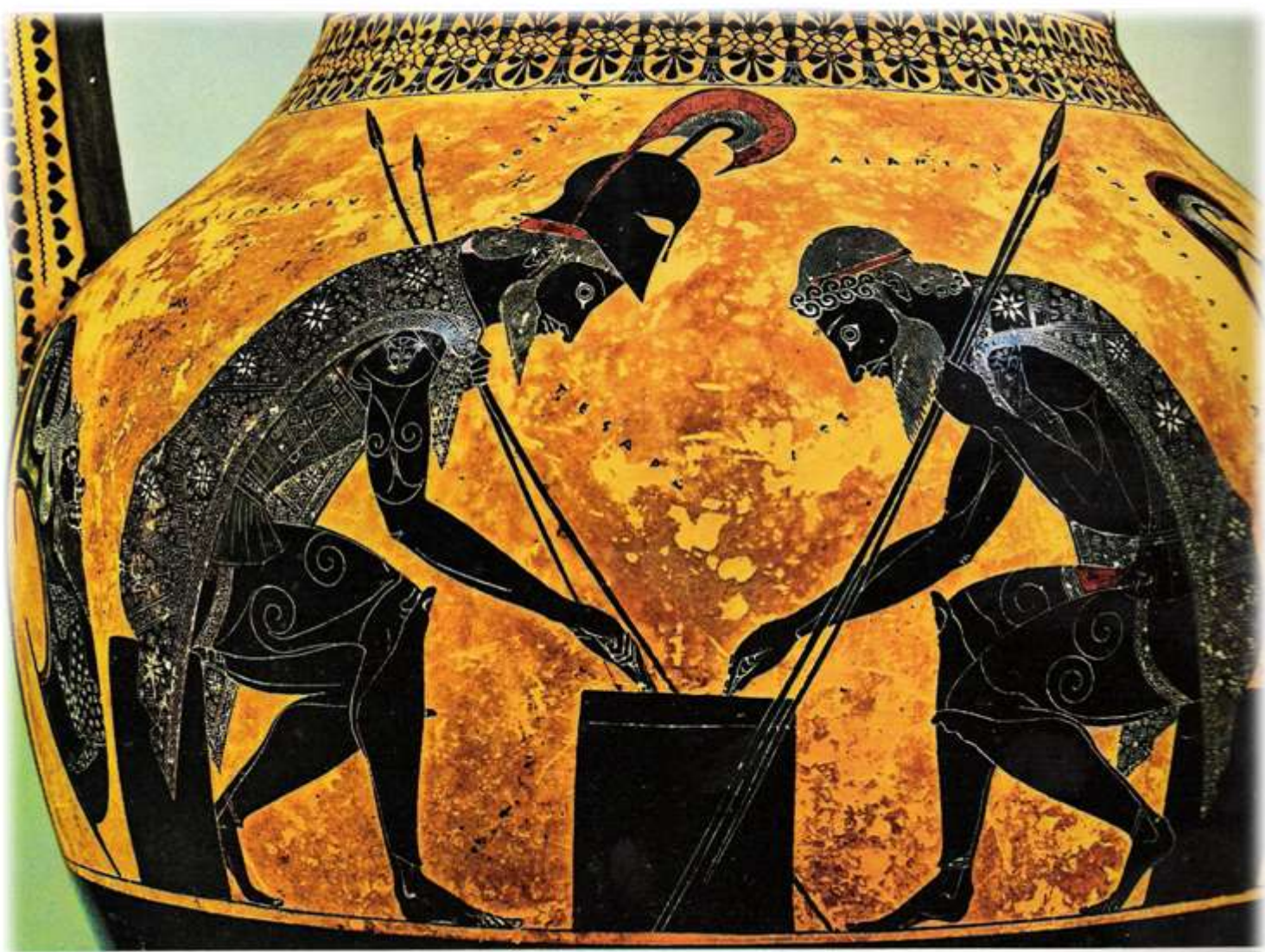
Από τη λέξη ύδωρ (νερό).
Αγγείο για τη μεταφορά νερού.

► Μελανόμορφος
αμφορέας.
Ο Ηρακλής παλεύει
με το λιοντάρι της
Νεμέας,
525–515 π.Χ.
Μπρέσκια
(Ιταλία), Δημοτικό
Μουσείο.

▲ Σκηνή από αγώνα δρόμου. Διακοσμεί μελανόμορφο αμφορέα, 6ος αιώνας π.Χ.
Νέα Υόρκη (ΗΠΑ), Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης.

▲ Αρχαϊκή Αγγειογραφία, Ζωγράφος του Ανδοκίδου

Ο Αΐαντας και ο Αχιλλέας παίζουν πεσσοῦς

▲ Εικονίζεται ο Αίας ο Σαλαμίνιος τη στιγμή που προσπαθεί να στερεώσει το ξίφος του στη γη, λίγο πριν πραγματοποιήσει την απόφασή του να βάλει τέλος στη ζωή του. Δεξιά βρίσκονται τα όπλα του και αριστερά ένα ψηλό φοινικόδεντρο. Η παράσταση θεωρείται ως μια από τις σημαντικότερες της αγγειογραφίας. Ο Εξηκίας επέλεξε να αποδώσει όχι το ίδιο το γεγονός της αυτοκτονίας, αλλά κάποιες στιγμές πριν από το γεγονός. Η επιλογή του αυτή σε συνδυασμό με το λιτό αλλά μοναδικό στήσιμο της εικόνας δείχνει τη μεγαλοφυΐα του.

Στην άλλη όψη του αγγείου εικονίζεται ένα τέθριππο, πάνω στο οποίο βρίσκεται ένας ιματιοφόρος με τον ηνίοχό του. Τους υποδέχεται μια γυναικεία μορφή, δύο αντρικές και ένα παιδί. Πίσω από το άρμα βρίσκεται ένας άλλος ιματιοφόρος.

Πηγή: <http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/AR/ar.ag/Exekias.3.htm>

- **Ερυθρόμορφη**
(κόκκινες μορφές
πάνω στη μαύρη
επιφάνεια των
αγγείων).

▲ Ο Ύπνος και ο αδερφός του ο Θάνατος μεταφέρουν το σώμα του νεκρού Σαρπηδόνα. Και οι δύο παριστάνονται με πανοπλία και φτερά. Στο κέντρο της σκηνής ο Ερμής. Δύο πολεμιστές βρίσκονται στα άκρα της σύνθεσης. Αριστερά ο Λαοδάμας, δεξιά ο Ιππόλυτος.

Και στις δύο όψεις του αγγείου η επιγραφή: ΛΕΑΓΡΟΣ ΚΑΛΟΣ.

530 π.Χ. ύψος 57,5 ΜΕΤ Νέα Υόρκη, 63.11.6

Το αγγείο αποδίδεται στον αγγειοπλάστη Ανδοκίδη και στο ζωγράφο του Ανδοκίδου για τις ερυθρόμορφες μορφές και στον Ψίακα για τις μελανόμορφες.

Στην κύρια όψη του αγγείου εικονίζεται η διαμάχη του Ηρακλή με τον Απόλλωνα. Ο Ηρακλής, επειδή είχε σκοτώσει τον Ίφιτο και ήθελε να εξιλεωθεί, πήγε στο μαντείο των Δελφών να ζητήσει χρησμό. Το μαντείο όμως αρνήθηκε να του δώσει. Τότε ο Ηρακλής πήρε το δελφικό τρίποδα, πάνω στον οποίο καθόταν η Πυθία. Ο Απόλλωνας εικονίζεται δεξιά, κρατώντας με το δεξί του χέρι τον τρίποδα και με το αριστερό το τόξο και τα βέλη του. Ο γυμνός σωματώδης Ηρακλής, στα αριστερά, κρατάει τον τρίποδα με το αριστερό του χέρι και με το δεξί το ρόπαλό του, που το έχει ανασηκωμένο πάνω από το κεφάλι του.

Τον Απόλλωνα συντροφεύει η Άρτεμη, ενώ τον Ηρακλή η Αθηνά. ο λευκό χείλος του **αμφορέα** είναι διακοσμημένο από τον Ψίακα και παριστάνει το άθλο του Ηρακλή με το λιοντάρι της Νεμέας.

► <http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/AR/ar.ag/andokides.htm>

◀ Αμφορέας, ύψος 40 εκ. 510-500 π.Χ. Βρετανικό Μουσείο E 258

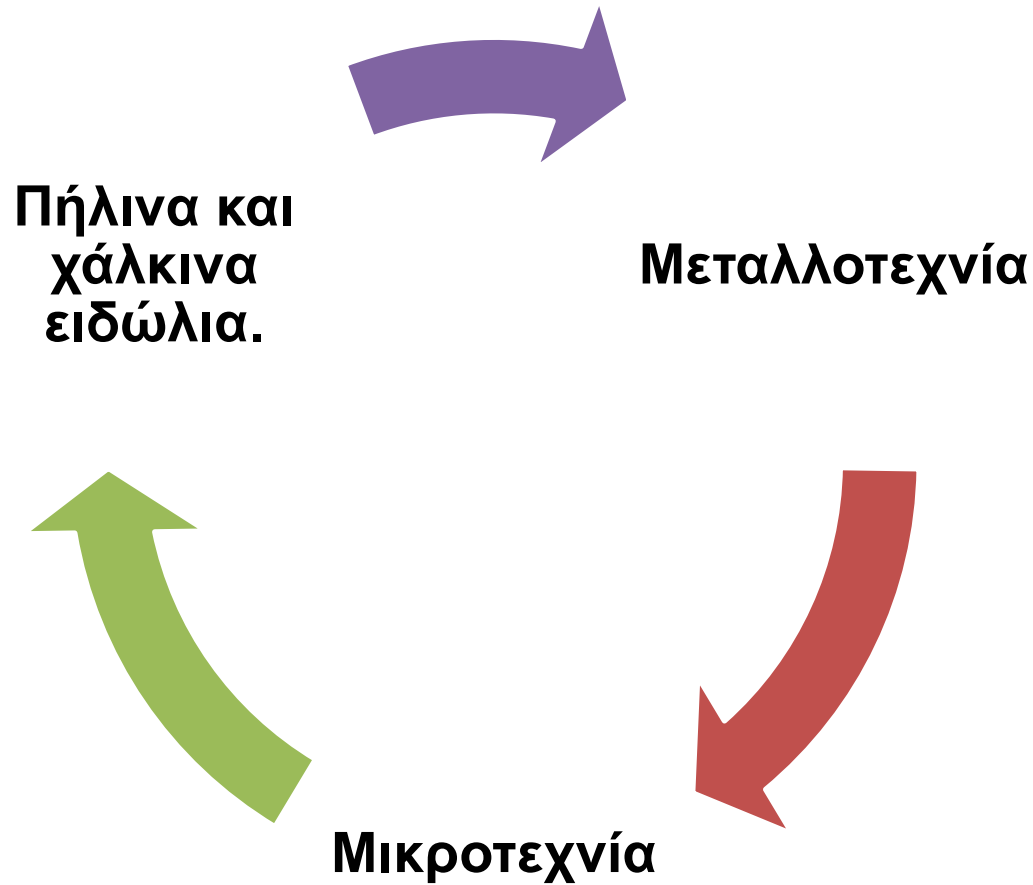
Στη μία πλευρά του αγγείου εικονίζεται ο Αχιλλέας και στην άλλη η Βρισηίδα, το λάφυρο του Αχιλλέα, την οποία πήρε με το ζόρι ο Αγαμέμνωνας κι αποτέλεσε την αφορμή για το θυμό (μήνιν) του Αχιλλέα, όπως μας λέει ο Όμηρος στην Ιλιάδα.

Ο γενειοφόρος Αχιλλέας στέκεται όρθιος φορώντας κράνος, θώρακα, χιτώνα και μανδύα γύρω από τους ώμους, κρατάει δόρυ και ασπίδα, ενώ στη μέση του έχει ζωσμένο το σπαθί. Τα μάτια του είναι σχεδιασμένα με αρχαϊκό τρόπο ενώ το γένι του είναι ιδιαίτερα μυτερό. Δίπλα του υπάρχει η επιγραφή ΑΧΙΛΕΥΣ

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/AR/ar.ag/olto s2.htm>

ε. Άλλες τέχνες

Ερωτήσεις-Δραστηριότητες

1. Να αναγνωριστούν οι τύποι των αρχαϊκών αγαλμάτων των εικόνων.
2. Ποια είναι η σημασία των παραστάσεων στα αγγεία για τη γνωριμία με τη ζωή των ανθρώπων της εποχής εκείνης;
3. Περιγράψτε τις διαφορές του δωρικού από τον ιωνικό ρυθμό. Αναφέρετε αρχαίους ναούς που έχετε επισκεφθεί.
4. Πού διαπιστώνεται η επίδραση της αρχαίας αρχιτεκτονικής μετά από την αρχαιότητα; Να συγκεντρώσετε φωτογραφίες από οικοδομήματα σε διάφορες χώρες του κόσμου που αντανakλούν αυτή την επίδραση.

ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ο ελληνισμός απλώνεται στον χώρο του Εύξεινου Πόντου και της Μεσογείου. Η επαφή με τους άλλους ανθρώπους δίνει την ευκαιρία για οικονομική και πνευματική ανάπτυξη. Η λογική εξήγηση των μεγάλων προβλημάτων κερδίζει έδαφος εις βάρος της μυθικής. Ο περσικός κίνδυνος ενώνει πιο στενά τους Έλληνες, γεγονός που τους επιτρέπει να εξέλθουν νικητές. Η αίσθηση της υπεροχής που δημιουργήθηκε αποτυπώνεται και στην τέχνη με τη δημιουργία ανεπανάληπτων έργων.